

Παλαιά Χώρα

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΑΙΓΙΝΑΣ

A. Γενικά.

Η Παλαιά Χώρα είναι η μεσαιωνική καστροπολιτεία μας Αίγινας. Βρίσκεται σχεδόν στο κέντρο του νησιού. Στον λόφο αυτό κατέφυγαν οι παλαιοί Αιγινήτες τον 19^ο αιώνα στην προσπάθειά μας να προφυλαχθούν από μας επιδρομές των πειρατών. Αναφερόμαστε σε έναν λόφο – μια πολιτεία που κάποτε στην κορφή μας είχε Κάστρο, πύργους, υδραγωγείο, ήταν καλά οχυρωμένη και προφυλαγμένη από μας πειρατικές επιδρομές και μας μικρές εκκλησίες, η παράδοση αναφέρει πως υπήρχαν 360, μια για κάθε ημέρα – σήμερα απομένουν όρθιες 32.

Στην Παλιά Χώρα γεννήθηκε τον 9^ο μ. Χ. αιώνα η Οσία Αθανασία, η οποία μετά το θάνατο του συζύγου μας ίδρυσε την Ιερά Μονή Ζωοδόχου Πηγής στη θέση που σήμερα βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Νεκταρίου. Στην Παλαιά Χώρα γεννήθηκε μας η Αγία Θεοδώρα το 812 μ. Χ. η οποία κατόπιν μόνασε στην Ι. Μονή Στεφάνου στη Θεσσαλονίκη. Στη Μητρόπολη μας Παλιά Χώρας, την Επισκοπή, εγκαταστάθηκε και παρέμεινε για τρία χρόνια ο επίσκοπος Διονύσιος Σιγούρος, ο μετέπειτα Άγιος Διονύσιος Ζακύνθου. Τα χρόνια εκείνα ήταν ιδιαίτερα δύσκολα. Οι καταστροφές του Μπαρμπαρόσσα, οι σφαγές και η αιχμαλωσία 4.000 κατοίκων ήταν νωπές ακόμα στη μνήμη των Αιγινήτων. Η παρουσία του επισκόπου Διονυσίου ήταν πολύ σημαντική. Κατάφερε σε αυτό το σύντομο διάστημα να μετατρέψει την Επισκοπή σε πνευματικό κέντρο και χώρο λατρείας, να εμψυχώσει, να παρηγορήσει, να στηρίξει και να χαρίσει ελπίδα μας ταλαιπωρημένους κατοίκους του οικισμού. Οι κάτοικοι δέχθηκαν επιθέσεις από πολλούς κατακτητές και ο τόπος κατακτήθηκε από Καταλανούς, Φράγκους, Βενετούς, Οθωμανούς.

Από μας αρχές του 19^{ου} αιώνα οι Αιγινήτες την εγκαταλείπουν και αρχίζουν να κτίζουν την καινούργια μας χώρα στην παραλία. Στον λόφο τα ερειπωμένα σπίτια άρχισαν σιγά – σιγά να γκρεμίζονται, τα καλντερίμια να χορταριάζουν και το υδραγωγείο να αδειάζει από νερό. Στο κάστρο μας άρχισε πια να βασιλεύει η σιωπή και μόνα όρθια, σε πείσμα του χρόνου, παρέμειναν τα εκκλησάκια να θυμίζουν μας παλαιές ημέρες μας ακμής μας πολιτείας μας. Τα εκκλησάκια αυτά, όταν εόρταζαν, ανέβαιναν οι κάτοικοι να τα καθαρίσουν, να τα βάψουν, να ξεχορταριάσουν μας αυλές μας, να τα λειτουργήσουν. Από τότε μέχρι σήμερα τα ξωκλήσια αυτά καρτερούν υπομονετικά τον επισκέπτη να σηκώσει το μάνταλο μας πόρτας, να προσκυνήσει μας εικόνες μας, να μας ανάψει κεριά και με το φως του καντηλιού να φωτίσει και πάλι μας μορφές των Αγίων μας.

Μας αρχές του 20^{ου} αιώνα ο τότε διευθυντής μας Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής Αθηνών, επίσκοπος Νεκτάριος Κεφαλάς, αναζητούσε κάποιον όμορφο τόπο, για να ιδρύσει μοναστήρι. Εξέτασε πολλούς τόπους και σημεία, ώσπου ήρθε στην Αίγινα. Το τοπίο μας εγκαταλελειμμένης πολιτείας τον εντυπωσίασε. Ο επίσκοπος Νεκτάριος και μετέπειτα Άγιος του 20^{ου} αιώνα εντυπωσιάστηκε από τη μεσαιωνική πολιτεία, αλλά αισθάνθηκε και κατάνυξη μαθαίνοντας ότι ο λόφος μας Παλιαχώρας ήταν αγιοβάδιστος. Πολλοί άγιοι και αγίες περπάτησαν στα καλντερίμια και στα δρομάκια του οικισμού, ευλόγησαν με την παρουσία μας τον τόπο, έδωσαν μαρτυρία και διακόνησαν τον πονεμένο αδελφό σε δύσκολα χρόνια.

Η Παλαιά Χώρα μας Αίγινας μέσα στο διάβα των αιώνων έγραψε τη δική μας ιστορία. Από μας αρχές του 19^{ου} αιώνα οι Αιγινήτες την εγκαταλείπουν και αρχίζουν να κτίζουν τη καινούργια μας χώρα στη παραλία. Στο λόφο τα ερειπωμένα σπίτια άρχισαν σιγά – σιγά να γκρεμίζονται, τα καλντερίμια να χορταριάζουν και το υδραγωγείο να αδειάζει από νερό. Στο κάστρο μας πιά άρχισε να βασιλεύει η σιωπή και μόνα όρθια σε πείσμα του χρόνου παρέμειναν τα εκκλησιάκια να θυμίζουν μας παλαιές ημέρες μας ακμής μας πολιτείας μας. Τα εκκλησιάκια αυτά που οι κάτοικοι όταν εόρταζαν ,ανέβαιναν να τα καθαρίσουν, να τα βάψουν, να ξεχορταριάσουν μας αυλές μας, να τα λειτουργήσουν. Από τότε μέχρι σήμερα τα ξωκλήσια αυτά καρτερούν υπομονετικά τον επισκέπτη να σηκώσει το μάνταλο μας πόρτας, να προσκυνήσει μας εικόνες μας, να μας ανάψει κερί και με το φως του καντηλιού να φωτίσει και πάλι μας μορφές των Αγίων μας.

Η ερειπωμένη καστροπολιτεία δεσπάζει σήμερα στο κέντρο μας Αίγινας και προκαλεί το θαυμασμό, το δέος και τη συγκίνηση των επισκεπτών και φίλων μας Αίγινας. Έχει γίνει επανειλημμένως αντικείμενο μελετών και διατριβών πολλών επιστημόνων Ελλήνων και ξένων. Τα γραφικά και ιστορικά ξωκλήσια εμπνέουν πολλούς καλλιτέχνες, φωτογράφους, ζωγράφους και αγιογράφους, αλλά παρακινούν και σήμερα πολλούς νέους μελετητές και ιστορικούς μας τέχνης να τα μελετήσουν και να ασχοληθούν με αυτά.

Η Παλαιά Χώρα σήμερα στέκεται έρημη και εγκαταλελειμμένη από όλους. Λίγες επεμβάσεις συντήρησης έχουν γίνει μας τελευταίες δεκαετίες (1967 -1970 και το 2000) σε κάποιες εκκλησίες μας μας Αγίας Κυριακής, του Αγίου Γεωργίου του Καθολικού, ενώ κάποιες μας έχουν ήδη γκρεμιστεί μας μας Αγίας Βαρβάρας, μας Παναγίας του Γιαννούλη, του Αγίου Αθανασίου.

Σήμερα ο λόφος μας Παλαιάς Χώρας με το κάστρο, μας πύργους, τα καλντερίμια τα γκρεμισμένα σπιτάκια αναμένει το ενδιαφέρον και τη φροντίδα όλων μας.

B. Ο οικισμός

Η Παλαιοχώρα βρίσκεται απέναντι από το μοναστήρι του Αγίου Νεκταρίου πάνω σ' έναν οχυρό λόφο με υψόμετρο 355 μ. και αποτελούσε την μεσαιωνική πολιτεία και την ακρόπολη του νησιού. Οι Αρχαιολόγοι τοποθετούν στην ίδια θέση την Αρχαία πόλη της Αίγινας Οίη. Εκεί εγκαταστάθηκαν οι Αιγινήτες περίπου στα 896 μ.χ. για να αποφύγουν τις επιδρομές των Σαρακηνών κουρσάρων και έμειναν ως το 1800 μ. Χ. Οπότε επέστρεψαν στην περιοχή του λιμανιού όπου είναι σήμερα η πόλη της Αίγινας. Η Παλαιοχώρα ήταν η πρωτεύουσα της Αίγινας γύρω από τον 9ο αιώνα. Λόγω των πειρατών οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα παράλια του νησιού και να χτίσουν μια νέα πόλη αθέατη από τη θάλασσα.

Τα σπίτια της Μεσαιωνικής αυτής πόλης έπιαναν όλη την ΝΔ πλαγιά του λόφου και ανέβαιναν αμφιθεατρικά ως την κορυφή. Οι κάτοικοι ασχολούνταν με το εμπόριο και την ναυτιλία και καλλιεργούσαν τα μικρά κτήματα και περιβόλια γύρω από την περιοχή της πόλης. Κατά τη διάρκεια της ζωής της η Παλαιοχώρα δεν κατάφερε πάντα να αποφύγει την καταστροφή. Το 1537 κατελήφθη από τον Βαρβαρόσα και το 1654 από τους Βενετούς και ο πληθυσμός της μειώθηκε σημαντικά. Η Παλαιοχώρα χτίστηκε αμφιθεατρικά στη μεσημβρινή πλευρά του λόφου. Στην

κορυφή υπάρχει κάστρο Χαμηλά, γύρω από την πόλη, φαίνεται πως υπήρχε ένας δεύτερος οχυρωματικός περίβολος, που σχηματιζόταν κατά το μεγαλύτερο μέρος του από τους εξωτερικούς τοίχων των σπιτιών, οι οποίοι ήταν γεροί και έδεναν ο ένας με τον άλλον. Η είσοδος της πόλης βρισκόταν φαίνεται, δυτικά, δίπλα στο εξωκκλήσι του Σταυρού, και οι κυριότεροι δρόμοι θα ήταν αυτοί που ξεχωρίζουν έως σήμερα. Τα σπίτια των προκρίτων φαίνεται πως βρίσκονταν ΒΔ., γύρω από την Εκκλησία της Επισκοπής και τον Άγιο Γεώργιο τον Καθολικό. Εκεί άρχιζε ο χορός της Λαμπρής και η γιορτή του Λειδινού και μετά κατέβαιναν στο Σταυρό.

Η ανατολική πλευρά, προς την Αγία Κυριακή, ίσως ήταν νεότερη και εκεί οι γειτονιές είχαν διάφορα ονόματα ανάλογα με τις οικογένειες που τις κατοικούσαν, π.χ. Τα Ροδάκια κ.α.

Ο λόφος της Παλαιοχώρας κατέληγε σε κάστρο στην κορυφή του. Εκεί πιθανόν βρισκόταν οι κατοικίες του φρούραρχου –διοικητή της πόλης. Για την ύδρευση της πόλης υπήρχαν πηγές, πηγάδια και σουβάλες. Τα τείχη του περιέκλειναν 6 δεξαμενές, 60 σπίτια και δύο μεγάλες εκκλησίες ενωμένες, ή καλύτερα μια δίκλιτη βασιλική της οποίας το ένα κλίτος χρησιμοποιούσαν οι Ορθόδοξοι και το άλλο οι Καθολικοί. Υπήρχε επίσης μια αριστοκρατική συνοικία στα δυτικά και στο κέντρο υπήρχε η πλατεία όπου συνέβησαν σημαντικά ιστορικά γεγονότα όπως η επίσκεψη του Βενετού διοικητή Μπαρμπάρο την 1η Απριλίου του 1533. Τότε εκεί οι κάτοικοι αγωνίστηκαν για τα δικαιώματά τους και απείλησαν να αφήσουν ομαδικά το νησί αν δεν αποκατασταθούν οι αδικίες.

Αν κάτι εντυπωσιάζει τον επισκέπτη της Παλαιοχώρας, αυτό είναι η αρχιτεκτονική των κτισμάτων της που μαρτυρεί τη σοφία αλλά και την οικονομία χώρου και την πρακτικότητα των παλαιών κατοίκων της. Αρχίζοντας από τις εκκλησίες θα παρατηρήσουμε ότι πολλές από αυτές διαθέτουν ασίδες για οικονομία υλικών αλλά και καλύτερη στήριξη. Οι εκκλησίες ήταν οικογενειακές και τις έκτιζε ο γενάρχης. Επίσης σε πολλές υπήρχαν πεζούλια στο μικρό περίβολό τους τα οποία χρησίμευαν για να κάθονται οι πιστοί μετά τη Θ. Λειτουργία. Σε όλα τα κτίσματα συναντάμε μικρές στέρνες για αποθήκευση νερού, κυρίως για την περίπτωση μιας πολιορκίας. Τα κτίσματα τους τα είχαν με τέτοιο τρόπο οικοδομήσει ώστε να προφυλάσσονται από επιδρομές. Οι πόρτες και τα παράθυρα έβλεπαν προς το λόφο. Με μικρά παραθυράκια επέβλεπαν προς τον κάμπο, τα χωράφια τους κι έτσι ήταν πολύ εύκολο να δουν αν κάποιος κλέβει το αμπέλι τους.

Αν γίνουν κάποτε συστηματικές έρευνες και ανασκαφές, είναι πιθανό να αποκαλυφθεί μια ενδιαφέρουσα μεσαιωνική πόλη, ένας μικρός Μιστράς, όπως συχνά την ονομάζουν.

Η παλαιότερη περιγραφή της πόλης είναι του Γάλλου πρόξενου J.Giraud, έπειτα την αναφέρει ο Chandler, ο Leake και ο Dodwell.

Το 1462 οι Ενετοί έδωσαν χρήματα για την οχύρωση της πόλης, ζητώντας ως αντάλλαγμα την πολύτιμη κέρα του Αγίου Γεωργίου, όμως μια μεγάλη θαλασσοταραχή ματαίωσε την επιθυμία τους. Την ίδια επιθυμία είχαν και οι Βενετσιάνοι. Η επιθυμία των τελευταίων εκπληρώθηκε προς μεγάλη έκπληξη των Ελλήνων. Ωστόσο χωρίς να γίνει κάποιο θαύμα στις 12 Νοεμβρίου μεταφέρθηκε από την Αίγινα στον Άγιο Γεώργιο της Βενετίας η κέρα του Αγίου Γεωργίου. Όσο για τους Αιγινήτες οι Βενετσιάνοι έδωσαν 100 δουκάτα σε κάθε άρχοντα για την οχύρωση της πόλης.

Το 1537 ο θρυλικός Μπαρμπάρο καταστρέφει ολοκληρωτικά την Παλαιοχώρα. Είναι η εποχή που ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής για να εκδικηθεί τους Βενετούς

στέλνει τον πειρατή Χαϊρεδίν Μπαρμπαρόσσα να καταστρέψει όλες τις βάσεις των Βενετών στην Ελλάδα.

Το 1540 οι Βενετοί παραχωρούν την Αίγινα στους Τούρκους. Τότε έρχονται νέοι κάτοικοι οι οποίοι ξανακτίζουν τα σπίτια και επιδιορθώνουν τις κατεστραμμένες εκκλησίες. Ο περιηγητής Andre Thevet το 1555 αναφέρει ότι η Παλαιοχώρα είχε ξανακτιστεί και ότι σε αυτήν κατοικούν αρκετοί άνθρωποι.

Το 1654 η Παλαιοχώρα καταλαμβάνεται από το Φραγκίσκο Μοροζίνι ο οποίος λεηλατεί την πόλη και προκαλεί πολλές ζημιές. Ο Μοροζίνι ως απεσταλμένος των Βενετών αναλαμβάνει να καθαρίσει το Αιγαίο από τους πειρατές. Οι κάτοικοι της Αίγινας είχαν εμπλακεί σε πειρατικές επιχειρήσεις κι όταν ο Μοροζίνι φθάνει στην Αίγινα ζητά να του παραδοθεί το νησί. Πολλοί κάτοικοι γνώρισαν τον εξευτελισμό και την αιχμαλωσία. Ακολουθούν τα χρόνια της ερήμωσης της Παλαιοχώρας.

Ακολουθεί η δεύτερη Βενετοκρατία από το 1687 ως το 1715. Σταδιακά οι κάτοικοι επιστρέφουν και η Παλαιοχώρα γνωρίζει μια δεύτερη περίοδο ακμής. Κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία (1715 – 1821) η Παλαιοχώρα γνώρισε μια ικανοποιητική οικονομική κατάσταση. Ο τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί περιγράφει με θαυμασμό το φρούριο ενώ έξω από αυτό υπολογίζει ότι υπάρχουν περίπου 500 πέτρινα – λιθόκτιστα σπίτια.

Το 1817 ο Bodlaye αναφέρει ότι έχει αρχίσει η εγκατάλειψη του οικισμού, με 80 σπίτια μόνο να κατοικούνται ενώ ο Grant το 1830 σημειώνει ότι η Παλαιοχώρα έχει εγκαταλειφθεί εντελώς. Οι κάτοικοι του νησιού έχουν ήδη προτιμήσει την παραλία όπου έχουν ήδη κτιστεί τα πρώτα σπίτια και δημιουργείται με γοργούς ρυθμούς ο νέος οικισμός.

Τον 18ο αιώνα είχε μείνει ένα μισό ερειπωμένο χωριό και μόνο 300-400 σπίτια σύμφωνα με πηγές Ευρωπαίων περιηγητών. Όταν οι κάτοικοι τελικά εγκατέλειψαν την Παλαιοχώρα και κατέβηκαν στην σημερινή πόλη της Αίγινας τα σπίτια ερήμωσαν και σιγά -σιγά κατέρρευσαν. Απέμειναν περίπου 35 εκκλησίες που είναι οι περισσότερες διακοσμημένες με τοιχογραφίες διαφόρων εποχών από τον 13ο έως τον 18ο αιώνα. Κατά τη λαϊκή παράδοση οι εκκλησίες της Παλαιοχώρας ήταν 365,όσες και οι μέρες του χρόνου. Ο αριθμός είναι βέβαια υπερβολικός. Πολλές οικογένειες όμως έχτιζαν εκκλησίες κοντά στα σπίτια τους, που χρησίμευαν και ως οστεοφυλάκια.. Οι πολλές εικονογραφημένες εκκλησίες δείχνουν πως υπήρχε οικονομική άνεση σε ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων. Σήμερα σώζονται πάνω από τριάντα εκκλησίες που οι περισσότερες είναι ρυθμού Βασιλικής, μονόχωρες και με θολωτή στέγη. Λίγες έχουν τρούλο όπως η Επισκοπή, ο Ταξιάρχης, ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος και ο Άγιος Νικόλαος του Μαύρικα.

Η Παλαιοχώρα ονομάστηκε έτσι μετά την απελευθέρωσή μας από τους Τούρκους όταν την εγκατέλειψαν οι κάτοικοί της, ωστόσο μέχρι τότε συνέβησαν πολλά σημαντικά γεγονότα.

Γ. Η Παλαιά Χώρα σήμερα.

Η Παλαιά Χώρα σήμερα αποτελεί αγαπημένο προορισμό για πολλούς Αιγινήτες και επισκέπτες του νησιού που ανεβαίνουν συχνά για περίπατο στο λόφο.

Για τους περιηγητές το μονοπάτι που συνδέει τα κτίσματα του λόφου έχει χαρτογραφηθεί και έχει κατοχυρωθεί με το νόμ. 7 και συμπεριληφθεί στα μονοπάτια και τις διαδρομές της Αίγινας.

Σήμερα ο επισκέπτης θα συναντήσει χαλάσματα, ερείπια παλαιών εκκλησιών, μονοπάτια, τα απομεινάρια του κάστρου και κάποιων πύργων.

Η γλωρίδα της περιοχής περιλαμβάνει πεύκα, ελιές, άγρια σκίνα, αμυγδαλιές, πουρνάρια και κυπαρίσσια.

Όστοςο θα μπορέσει να επισκεφθεί αρκετά εκκλησάκια που σε πείσμα του καιρού παραμένουν όρθια και προσμένουν τη συντήρησή τους. Στην είσοδο του λόφου την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, τον Άγιο Χαράλαμπο, τον Άγιο Αθανάσιο. Ακολουθώντας το μονοπάτι θα επισκεφθεί τον Άγιο Στέφανο, τον Άγιο Γεώργιο, την Κοίμηση της Θεοτόκου, τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, τον Άγιο Ευθύμιο, τους Αγίους Αναργύρους, τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, τον Άγιο Δημήτριο, την Αγία Άννα, την Αγία Αικατερίνη, τον Άγιο Νικόλαο, τον Άγιο Ιωάννη το Θεολόγο, τον Άγιο Σπυρίδωνα. Ανηφορίζοντας προς το Κάστρο θα περάσει από το μοναστήρι της Αγίας Κυριακής, την Αγία Ματρώνα, τον Άγιο Μηνά και τον Άγιο Ελευθέριο, τον Αρχάγγελο.

Στην κορυφή του λόφου, μέσα στα απομεινάρια του Κάστρου στέκει αγέρωχη η δίδυμη εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Δημήτριο και στον Άγιο Γεώργιο. Ακολουθώντας το μονοπάτι από το Κάστρο προς την Επισκοπή ο επισκέπτης θα συναντήσει τους Αγίους Θεοδώρους, το κελί του Αγίου Διονυσίου, το μητροπολιτικό ναό της Παναγίας ή αλλιώς της Επισκοπής, τον Άγιο Νικόλαο και τον Άγιο Κήρυκο.

Στην επιστροφή του προς την έξοδο του αρχαιολογικού χώρου ο περιηγητής θα περάσει από το forum όπου υπάρχει ο Άγιος Γεώργιος ο Καθολικός ή Παναγία η Φορίτισσα. Σχεδόν δίπλα στο ναό αυτό στέκει οι μισογκρεμισμένοι ναοί της Αγίας Βαρβάρας και της Παναγίας του Γιαννούλη. Βορειότερα υπάρχει ο ναός του Αγίου Στυλιανού. Στον ευρύτερο χώρο της Παλαιάς Χώρας, χαμηλότερα συναντάμε στα βόρεια του λόφου τρία μικρά εκκλησάκια στη διαδρομή προς Σουβάλα. Τους Αγίους Σαράντα, τον Άγιο Φανούριο και τον Άγιο Ανδρέα.

Στο σύνολο της Παλαιάς Χώρας ανήκει και ο σταυροειδής ναός του Αγίου Νικολάου του Μαύρικα στα νότια του λόφου.

Σύμφωνα με τον ερευνητή και συγγραφέα κ. Σοφοκλή Δημητρακόπουλο εκτός από την Αγία Κυριακή υπήρχαν άλλα δύο μοναστήρια στην Παλαιά Χώρα, αυτά του Αγίου Χαράλαμπους και του Αγίου Ευθυμίου.

Πολλοί ναοί, όπως αυτός του Κάστρου, ήταν δίδυμοι, αφιερωμένοι σε δύο ή και περισσότερους Αγίους. Συνηθιζόταν και λόγω των κατακτητών ο ένας ναός να είναι Ορθόδοξος και ο δεύτερος Καθολικός.

Δ. Το κάστρο

Το κάστρο της Παλαιοχώρας χτίστηκε για πρώτη φορά από τους Καταλανούς. Ξανακτίστηκε από τους κατοίκους της το 1462 κατά τη διάρκεια της πρώτης Βενετοκρατίας (1451 – 1540) με χρήματα που έλαβαν από τους Βενετούς ως αντάλλαγμα για την «κάρα» του Αγίου Γεωργίου η οποία φυλασσόταν στο ναό του Αγίου Γεωργίου του Καθολικού. Η «κάρα» μεταφέρθηκε στο ναό του Αγίου Γεωργίου της Βενετίας (San Giorgio Maggiore) στον οποίο βρίσκεται μέχρι σήμερα. Η «κάρα» πρωτύτερα βρισκόταν στο κάστρο της Λιβαδειάς και μεταφέρθηκε στην Αίγινα από τους Καταλανούς.

Οι παλαιοί Αιγινήτες τον 9^ο αιώνα μ. Χ. συγκεντρώνονται στο εσωτερικό του νησιού για να προφυλαχθούν από τις επιθέσεις των Σαρακηνών πειρατών. Κτίζουν τη Χώρα τους – την πολιτεία τους – σε λόφο στο κέντρο του νησιού από τον οποίο όμως θα μπορούν να επιβλέπουν και να παρατηρούν τη θάλασσα. Το κάστρο της Παλαιοχώρας και η θέση του δεν ξεφεύγει από το γενικότερο κανόνα οχύρωσης που

επικρατεί τότε στα νησιά του Αιγαίου. Έκτισαν το κάστρο αλλά και πύργους γύρω από αυτό σε σημείο αλλά και με τρόπο ώστε να είναι αθέατο από μακριά αλλά και να μην είναι εύκολη η πρόσβαση σε αυτό. Το συγκεκριμένο κάστρο είναι η τελευταία ζώνη του οικισμού. Στην Χώρα συναντάμε τρεις ζώνες που έχουν οχρωματική διάταξη. Την πρώτη ζώνη αποτελούν τα μικρά σπιτάκια της λαϊκής τάξης. Όλα τα σπίτια είναι στραμμένα προς το εσωτερικό του οικισμού με παράθυρα μόνο προς την αυλή. Μεταξύ τους συνδέονται με ισχυρές μεσοτοιχίες. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας έδωσε ο κ. Γιάννης Δέδες αρχιτέκτονας και εικαστικός στην ξενάγηση που μας έκανε στον λόφο, δεν γνωρίζουμε ακριβώς πως ήταν το κάστρο. Αν είχε πολεμίστρες, πόσο ψηλό ήταν. Γεγονός είναι πως ούτε το κάστρο, ούτε οι πύργοι φαίνονταν από τη θάλασσα. Μέσα στο κάστρο δεν έμεναν οι κάτοικοι. Υπήρχαν στέρνες, οι στρατώνες για τους στρατιώτες, τη φρουρά του κάστρου και έμενε επίσης ο διοικητής. Το κάστρο κτίζεται με τα υλικά των γύρω περιοχών. Οι κάτοικοι του νησιού είναι φτωχοί και δεν τους απασχολεί η αρχιτεκτονική και η αισθητική του. Αυτό που τους ενδιαφέρει κύρια, είναι η ασφάλειά τους και μόνον αυτή.

Έτσι προσπαθούν να κτίσουν δυνατούς τοίχους στα ανατολικά και βόρεια του οικισμού, απ' όπου ο εχθρός μπορεί να έχει καλή πρόσβαση. Άλλωστε είναι και τα μόνα σημεία στα οποία διασώζονται ίχνη του κάστρου. Αντίθετα στα δυτικά και νότια που ο βράχος είναι απότομος, άρα η οχύρωση είναι φυσική, εκεί δεν απαιτείται κατασκευή ισχυρού τοίχους παρά ένας χαμηλός που να συνδέει τους βράχους.

Η ειδική κατασκευή του κάστρου στηριζόταν στο πλεονέκτημα της φυσικής οχύρωσης στη δυτική και στη μεσημβρινή πλευρά του, ενώ αντίθετα η βόρεια και η ανατολική του πλευρά, με τις οποίες ο λόφος επικοινωνεί με ομαλό αυχένα με τα γειτονικά υψώματα, ήταν ευπρόσβλητος και χρειαζόταν για το λόγο αυτό ιδιαίτερη επιτήρηση, φρούρηση και προσοχή. Και είναι αλήθεια ότι από αυτή τη φυσική και τεχνική συγκρότηση του φρουρίου, κατά τις απανωτές πολιορκίες του, κυριεύτηκε από την πλευρά αυτού του βατού αυχένα της ανατολικής και της βόρειας πλευράς του.

Το κάστρο είχε δυο περάσματα: ένα από τα βόρεια και ένα από τα ανατολικά, που επικοινωνούσε με ένα στενό δρόμο, ο οποίος αποτελούσε και την κύρια οδική αρτηρία της πόλης. Μέσα στο κάστρο βρισκόταν το οίκημα του φρούραρχου-διοικητή και τα απαραίτητα καταλύματα της φρουράς, καθώς και οι αποθήκες των πυρομαχικών και των ζωοτροφών. Ο πληθυσμός κλεινόταν στο κάστρο σε περίπτωση επιδρομής. Έτσι οι γύρω από το Λόφο κατοικημένες πλαγιές ερημώνονταν, ώσπου να περάσει ο κίνδυνος. Σήμερα δεν υπάρχουν σημαντικά απομεινάρια από το κάστρο παρά μόνο ελάχιστοι τοίχοι που δεν μας αφήνουν όμως με σιγουριά να σχηματίσουμε μια συγκεκριμένη εικόνα για αυτό.

E. Οι πύργοι

Την οχύρωση του οικισμού συμπλήρωναν δύο ανεξάρτητοι πύργοι. Ο ένας από αυτούς βρίσκεται στα νότια του κάστρου με διαστάσεις 2,5 X 2,5, από τον οποίο εόπτευε το Σαρωνικό, το Αιγαίο και την Πελοπόννησο. Στο εσωτερικό του είχε μια σκάλα, ούτε κανόνια, ούτε όπλα, ούτε πολεμίστρες παρά μόνο ένα παράθυρο και μια πόρτα. Χρησιμοποιείτο περισσότερο για παρατηρητήριο. Τα ερείπια ενός ακόμη πύργου συναντάμε λίγο πιο χαμηλά από το Κάστρο. Και οι δύο βρίσκονται στη νότια πλευρά (προς το μοναστήρι της Αγίας Αικατερίνης). Εικάζεται ότι αυτός διέθετε δύο πατώματα και δώμα. Στα πρώτα πατώματα φυλάσσονταν όπλα, ενώ ο ίδιος

λειτουργούσε ως παρατηρητήριο. Στο δώμα ο σκοπός περπατούσε κι όταν έβλεπε κάτι ύποπτο έκανε σινιάλο προς το Κάστρο.

Γενικά στην Αίγινα υπήρξαν μικροί πύργοι και κάστρα.

Στα βόρεια της Παλαιχώρας στη χαμηλή κορυφογραμμή που χωρίζει το Μεσαγρό από την περιοχή των Αγίων, συναντήσαμε ερείπια μικρών πύργων. Σύμφωνα με την ιστορικό Γωγώ Κουλικούρδη στα σημεία αυτά υπήρχαν τα νεότερα χρόνια ανεμόμυλοι οι οποίοι ίσως να έχουν κτιστεί πάνω στα χαλάσματα μεσαιωνικών πύργων. Οι πύργοι αυτοί ήταν μικρά παρατηρητήρια από τα οποία ήλεγχαν τη γύρω θάλασσα. Κάτι που συναντάμε συχνά και σε άλλες θέσεις της Αίγινας όπου και υπάρχουν ονομασίες όπως «Βάρδια», «Βίγλα» ενώ όσοι υπηρετούσαν εκεί ονομάζονταν «βιγλάτορες» και «βαρδιάνου».

Στ. Οι Άγιοι της Παλαιάς Χώρας.

1. Η Οσία Αθανασία

Η Οσία Αθανασία γεννήθηκε από αριστοκρατική οικογένεια στην Παλιαχώρα της Αίγινας τον 9ο αιώνα μ.Χ. Οι γονείς της ήταν ευσεβείς και ενάρετοι. Από νωρίς λαμβάνει χριστιανική μόρφωση και εκφράζει την κλίση της προς την μοναχική ζωή. Οι γονείς της όμως γρήγορα την υποχρέωσαν να παντρευτεί.

Η Αθανασία ζει σε μία εποχή δύσκολη. Οι Σαρακηνοί πειρατές κάνουν επιδρομές στα νησιά του Αιγαίου, λεηλατούν, καίνε, σκοτώνουν, κλέβουν, βιάζουν, δεν αφήνουν τίποτε όρθιο στο πέρασμά τους.

Δεκαέξι ημέρες μετά τον γάμο της, Σαρακηνοί πειρατές κάνουν επιδρομή στην Αίγινα και σφάζουν πολλούς Αιγινήτες. Ανάμεσα σε αυτούς είναι και ο σύζυγός της.

Η Αθανασία βρήκε την ευκαιρία να πραγματοποιήσει τον πόθο της, να γίνει μοναχή. Με διαταγή όμως των Σαρακηνών - που υποχρέωνε όλες τις χήρες και τις ανύπαντρες κοπέλες της Παλιαχώρας να παντρευτούν Σαρακηνό - η Αθανασία παντρεύεται ειδωλολάτρη Σαρακηνό, ο οποίος όμως λίγο μετά κατηγήθηκε από την Αγία και έγινε χριστιανός. Η Αγία ωστόσο προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, έπεισε τον σύζυγό της να γίνει μοναχός. Εκείνος δέχεται και λαμβάνει το όνομα Ματθαίος. Μετά τον θάνατο του δεύτερου συζύγου της και των γονέων της, η Αθανασία μοίρασε την περιουσία της στους φτωχούς και ίδρυσε μαζί με άλλες γυναίκες της Παλιαχώρας μοναχικό κοινόβιο, στο οποίο έγινε ηγουμένη μετά από 4 χρόνια. Το μοναστήρι κτίστηκε προς τιμήν της Ζωοδόχου Πηγής και πιθανόν βρισκόταν στην θέση του σημερινού μοναστηριού που ίδρυσε ο Άγιος Νεκτάριος. Στο μοναστήρι της έβρισκαν καταφύγιο πολλοί άρρωστοι και φτωχοί. Η ίδια ζούσε πολύ ασκητικά. Η παράδοση θέλει την Αγία να έχει για προσκέφαλο- τις λίγες ώρες της ανάπαυσής της- μια πέτρα. Η αγιότητά της έγινε γνωστή μέσα και έξω από την Ελλάδα. Ζούσε απλοϊκά, με λίγο ψωμί και νερό. Ο γέροντας Ματθαίος φρόντιζε να προμηθεύει το κοινόβιο με λίγα χόρτα από τον κήπο του. Τέσσερα χρόνια αργότερα, μαζί με τις αδελφές και τον μοναχό Ματθαίο αποσύρθηκαν σε τόπο πιο ήσυχο για περισσότερη άσκηση και προσευχή. Αργότερα η Αγία αναχωρεί για την Κωνσταντινούπολη με τον πρεσβύτερο Ιγνάτιο όπου παραμένει επί 7 χρόνια. Ύστερα από όραμα που είδε, η Αγία επιστρέφει στην

Αίγινα, όπου συνέχισε την άσκησή της παράλληλα με την αδιάλειπτη μέριμνα για την Μονή της.

Δώδεκα ημέρες πριν τον θάνατό της , προέβλεψε την ακριβή ημέρα και ώρα του θανάτου της και όρισε τη διάδοχο της. Την ημέρα του θανάτου της διάβασε στις μοναχές το ψαλτήρι και, μη μπορώντας να ολοκληρώσει την ανάγνωση, παρέδωσε το πνεύμα της. Κατά την ημέρα του ενταφιασμού της έγιναν πολλά θαύματα: δαιμονισμένοι θεραπεύτηκαν, τυφλοί είδαν το φως τους , άρρωστοι θεραπεύτηκαν.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία τιμά την μνήμη της στις 18 Απριλίου, ενώ η Δυτική Εκκλησία στις 14 Αυγούστου.

2. Η Οσία Θεοδώρα και η κόρη της Αγία Θεοπίστη

Η Οσία Θεοδώρα γεννήθηκε στην Παλιαχώρα της Αίγινας το 812 μ.Χ. Η Θεοδώρα γεννιέται σε μια εποχή δύσκολη όχι μόνο για την Αίγινα αλλά και για όλα τα νησιά και τις θαλασσινές πολιτείες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, διότι οι Σαρακηνοί πειρατές κάνουν επιδρομές αφανίζοντας και ρημάζοντας ό,τι βρουν μπροστά τους.

Η Θεοδώρα είναι το τρίτο παιδί του κληρικού Αντωνίου και της Χρυσάνθης. Γρήγορα μένει ορφανή από μητέρα και ο πατέρας της ο Αντώνιος αναθέτει την ανατροφή και τη μόρφωσή της σε συγγενή του παιδαγωγό. Ο αδελφός της ήταν ιεροδιάκονος και η αδελφή της μοναχή.

Ο πατέρας της την παντρεύει σε μικρή ηλικία – η παράδοση αναφέρει ότι ήταν επτά ετών – με ενάρετο και ευσεβή νέο. Άλλη παράδοση αναφέρει πως παντρεύτηκε τον παιδαγωγό της.

Η Θεοδώρα μαζί με τον σύζυγό της, τον πατέρα της και άλλους κάτοικους της Παλιαχώρας φεύγει από την Αίγινα εξαιτίας των πειρατικών επιδρομών και έρχεται στην Θεσσαλονίκη.

Από τον γάμο της αποκτά τρία παιδιά , αλλά έζησε μόνο η Θεοπίστη, η πρωτότοκη, η οποία γεννήθηκε το 829 –830 μ. Χ. Οι γονείς της την αφιέρωσαν στον Κύριο και σε ηλικία έξι ετών την πήγαν στο μοναστήρι του Αγίου Λουκά.

Η Θεοδώρα χήρευσε σε ηλικία 25 ετών. Αμέσως μοιράζει την περιουσία της σε φτωχούς και αποφασίζει να μονάσει στην Ιερά Μονή του Αγίου Στεφάνου Θεσσαλονίκης. Η Θεοδώρα έζησε στο κοινόβιο του πρωτομάρτυρος Στεφάνου πενήντα πέντε χρόνια, από το 837 ως την ημέρα της οσιακής κοιμήσεώς , υπομένοντας με αφάνταστη καρτερία την ζωή της σκληρής ασκήσεως, με υπακοή και ταπείνωση. Ο ενάρετος βίος της υπήρξε υπόδειγμα μοναχικής βιωτής· θαυμαστή δε ήταν και η καρτερία με την οποία αντιμετώπιζε η Οσία τα πολύ αυστηρά επιτίμια που της έθετε η ηγουμένη Άννα για να την παιδαγωγήσει.

Η Θεοδώρα αρνήθηκε την πρόταση να αναλάβει το πηδάλιο της ηγουμενίας κάποιας άλλης μονής, ενώ όταν το 868 τέθηκε στη μονή του αγίου Στεφάνου ζήτημα διαδοχής της ηγουμένης, εξελέγη η κόρη της Θεοπίστη. Έκτοτε η Οσία ενέτεινε ακόμη περισσότερο τον αγώνα της, επιδιόδομη καθημερινά σε έργα ευποιίας και, παρά τη γεροντική της ηλικία, προσπαθούσε να επικουρεί όσο το δυνατόν περισσότερο στα διακονήματα της μονής

Εκοιμήθη σε ηλικία 80 ετών την 29 Αυγούστου του 892. Μετά την κοίμηση της, από το άγιο λείψανό της και την κανδήλα του τάφου της έρρεε μύρο. Γι' αυτό και ονομάστηκε μυροβλήτης. Όταν της έψαλαν την νεκρώσιμη ακολουθία, το

ρυτιδωμένο πρόσωπό της φάνηκε χαρούμενο και ωραίο, χωρίς ίχνος ρυτίδας και από το λείψανο της έβγαινε θεία ευωδία.

Υπεράνω του τάφου της ανεγέρθηκε η Ιερά Μονή της Οσίας Θεοδώρας.

Η μνήμη της εορτάζεται στις 29 Αυγούστου, αλλά η Εκκλησία μας την εορτάζει στις 3 Αυγούστου λόγω της εορτής της αποτομής της Τιμίας Κεφαλής του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου την 29η Αυγούστου.

Τα λείψανά της φυλάσσονται σε παρεκκλήσι της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης. Τμήμα των αγίων λειψάνων της βρίσκεται στο ναό των Αιγινήτων Αγίων στο Λιβιάδι της Αίγινας.

Επίσης ξωκλήσι προς τιμήν της Αγίας βρίσκεται στην είσοδο του χωριού Σφεντούρι στην νότια Αίγινα.

Πολλά θαυμάσια συνέβησαν την ώρα του θανάτου της Αγίας, αλλά και μετά. Την ώρα του θανάτου της ακούγονταν ψαλμωδίες αγγέλων από τον ουρανό και από το σώμα της ανέβλυζε ευωδιαστός ιδρώτας τόσο έντονος, που όλοι δοξολογούσαν τον Θεό. Από την εικόνα της, και ιδιαίτερα από το δεξί της χέρι, έρρεε σε ένα κοίλωμα λάδι. Πολλοί άρρωστοι θεραπεύτηκαν, χωλοί και μουγγοί.

Ύστερα από χρόνια παρουσιάστηκε η μορφή της στην Αγία Θεοπίστη, και όλοι συμπέραναν ότι η ταφή του λειψάνου της δεν έγινε κατά την γνώμη της. Παρήγγειλε λοιπόν στις μοναχές να μεταθέσουν το λείψανό της. Αυτές αμέσως υπάκουσαν, και πριν ακόμα αφαιρέσουν το σκέπαστρο του τάφου, ακούστηκαν βροντές και αστραπές, ενώ οι πλάκες του τάφου της μετατοπίστηκαν βίαια, χωρίς να τις αγγίξει κανείς. Ο τάφος της γέμισε μύρο, και η ευωδία απλώθηκε σε όλη την εκκλησία. Κατόπιν τοποθέτησαν τα λείψανά της σε κιβώτιο και τα μετέφεραν με πομπή σε κουβούκλιο της εκκλησίας. Από τότε η Εκκλησία αυτή πήρε το όνομα της.

3. Ο Άγιος Διονύσιος

Το 1576 εγκαθίσταται στη Μητρόπολη της Παλιαχώρας, στην Επισκοπή, ο επίσκοπος Διονύσιος ο εκ Ζακύνθου. Η εποχή εκείνη ήταν πολύ δύσκολη για την Αίγινα. Οι καταστροφές του Μπαρμπαρόσσα, οι σφαγές και η αιχμαλωσία 4.000 κατοίκων ήταν νωπές ακόμα στη μνήμη των Αιγινήτων. Η παρουσία του Διονυσίου στην Αίγινα ήταν σημαντική. Κατάφερε μέσα στο διάστημα των τριών χρόνων που παρέμεινε στην Επισκοπή Αιγίνης, να μετατρέψει την Επισκοπή σε πνευματικό κέντρο και χώρο λατρείας. Εμφύχωνε και παρηγορούσε τους πληγωμένους Αιγινήτες, τους δίδασκε, τους στήριζε και τους χάριζε ελπίδα. Σήμερα στην Παλιαχώρα της Αίγινας σώζονται ο πέτρινος θρόνος του έξω από την Επισκοπή, στον οποίο καθόταν και δίδασκε με πατρική φροντίδα το ποίμνιό του, καθώς και το κελί του, το Επισκοπείον.

Ο Δραγανίγος Σιγούρος ήταν γόνος της φημισμένης οικογένειας των Σιγούρων της Ζακύνθου. Η οικονομική άνεση της οικογένειάς του, του έδωσε την ευκαιρία να λάβει μια πλατιά μόρφωση για την εποχή εκείνη. Σπούδασε την αρχαία ελληνική τη λατινική και την ιταλική γλώσσα. Σε νεαρή ηλικία προτίμησε τον μοναχικό βίο και καταφεύγει στη Βασιλική Ιερά Μονή των Στροφάδων στην οποία κείρεται μοναχός και στη συνέχεια χειροτονείται διάκονος και πρεσβύτερος. Η απόφασή του να γίνει μοναχός "συγκλόνησε" την αριστοκρατική κοινωνία της Ζακύνθου, ενώ η ασκητικότητα του κατέπληξε τους μοναχούς της Μονής του. Το 1770 γίνεται ηγούμενος της Μονής Θεοτόκου Αντιφωνήτριας, ενώ το 1576 χειροτονείται

επίσκοπος από τον Μητροπολίτη Αθηνών Νικάνορα, ο οποίος τον στέλνει στη χηρεύουσα Επισκοπή Αιγίνης. Το 1579 και ενώ βρίσκεται ακόμα στην Αίγινα, αρρωσταίνει και αποφασίζει να επιστρέψει στη Μονή του στη Ζάκυνθο. Είναι πλέον 35 ετών. Παραιτείται από τον αρχιεπισκοπικό θρόνο του, παρά τις παρακλήσεις των Αιγινήτων. Προτιμά την ησυχία, και την άσκηση από τον έπαινο των ανθρώπων. Είναι γνωστό το περιστατικό από τη ζωή του Αγίου, όταν συγχώρεσε, έκρυψε και φυγάδευσε σε άλλο τόπο, τον ίδιο το φονιά του αδελφού του, Κωνσταντίνου. Μάλιστα είναι χαρακτηριστικό ότι ο Άγιος προσποιήθηκε ότι δεν ήξερε τίποτε όταν οι χωροφύλακες τον επισκέφτηκαν στην προσπάθειά τους να βρουν το φονιά. Ο Άγιος κοιμήθηκε σε βαθιά γεράματα στις 17 Δεκεμβρίου του 1624 και ενταφιάστηκε στις Στροφάδες.

Στην Αίγινα ο Άγιος τιμάται ιδιαίτερα και θεωρείται ο πολιούχος Άγιός της. Στην Παλαιά Χώρα ο επισκέπτης συναντά το κελί του και διασώζεται ο μικρός πέτρινος θρόνος από τον οποίο ο Άγιος δίδασκε και μοίραζε το αντίδωρο. Επίσης ο Άγιος είναι ο προστάτης του Νοσοκομείου Αιγίνης που ίδρυσε ο Αρχιμ. Παντελεήμων Φωστήνης, στον περίβολο του οποίου υπάρχει παρεκκλήσιο αφιερωμένο στον Άγιο που έκτισε ο γέροντας Ιερώνυμος Αποστολίδης. Στο χωριό της Παχειάς Ράχης υπάρχει ενοριακός ναός αφιερωμένος στον Άγιο, κτισμένος τον 19^ο αιώνα με φροντίδα του Ι. Καποδίστρια. Τέλος στον Άγιο Διονύσιο είναι αφιερωμένο το δεξιό κλίτος του καθολικού της Ι. Μονής της Παναγίας της Χρυσολέοντισσας και το δεξιό κλίτος του Μητροπολιτικού Ναού της πόλης όπου εκεί τελείται και ο επίσημος εορτασμός στις 17 Δεκεμβρίου κάθε χρόνο.

**Τα κείμενα των βίων των Αγίων του βίου προέρχονται από το βιβλίο:
"Αγιοβάδιστα νησιά" των Γ.Μπήτρου και Χρ. Γελαδάκη**

4. Ο Άγιος Νεκτάριος και η αγάπη του για την Παλαιά Χώρα.

Η παράδοση αναφέρει πως ο Άγιος Νεκτάριος επέλεξε την Αίγινα για να ιδρύσει τη μοναστική γυναικεία αδελφότητα, όταν αντίκρισε για πρώτη φορά την Παλαιά Χώρα σε ένα ταξίδι του στο νησί. Αμέσως ένιωσε βαθιά ευλάβεια για τον Αγιοβάδιστο λόφο πληροφορούμενος τη διετή διακονία του Αγίου Διονυσίου στην Αίγινα αλλά και την καταγωγή της Οσίας Θεοδώρας και της κόρης της Θεοπίστης από την Παλαιά Χώρα.

Όταν ο Άγιος εγκαταβίωσε στην Αίγινα λειτουργούσε συχνά σε εκκλησίες της Παλαιάς Χώρας, ιδιαίτερα στην Επισκοπή. Έδειχνε ζωηρό ενδιαφέρον για τον τόπο. Νοιαζόταν τις μοναχές του μοναστηριού της Αγίας Κυριακής και έστελνε μοναχές να ανάβουν τα καντήλια των εκκλησιών. Είναι χαρακτηριστική η αναφορά πως μετά την Ανάσταση και κατά τη διάρκεια της Διακαινησίμου έστελνε μοναχές να ψάλλουν το «Χριστός Ανέστη» στα εκκλησάκια της Παλαιάς Χώρας.

Τέλος μνημονεύονται πολλά περιστατικά και γεγονότα από παλαιούς Αιγινήτες που αναφέρουν την ευλαβική σχέση του Αγίου για την Παλαιά Χώρα της Αίγινας.